

**You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Opis i katalogowanie zabytkowych opraw książkowych - przegląd dotychczasowych metod

Author: Agnieszka Biały

Citation style: Biały Agnieszka. (2010). Opis i katalogowanie zabytkowych opraw książkowych - przegląd dotychczasowych metod. W: M. Jarczykowa (red.), "Biblioteki i ośrodki informacji - zbiory, pracownicy, użytkownicy" (S. 160-176). Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Agnieszka Biały

Opis i katalogowanie zabytkowych opraw książkowych — przegląd dotychczasowych metod

Celem niniejszego artykułu jest prezentacja metod opisu opraw książkowych stosowanych i wykorzystywanych w różnego typu publikacjach. Analiza poparta przykładami stanowi przegląd dorobku literatury polskiej w tym zakresie. Zewnętrzna i materiałowa przestrzeń książki zobowiązuje do odnotowania informacji rozpatrywanych zarówno z punktu widzenia historii, sztuki, jak i rzemiosła introligatorskiego. Poprawny sposób wyliczenia wszystkich elementów składających się na oprawę jest zasadniczy. Wiąże się z prawidłowym odczytywaniem danych zawartych w opisie. Ujednolicenie zasad, według których formułuje się opisy, stanowi podstawę opracowania katalogowego. Biblioteka Narodowa, wyznaczająca tendencje w opracowaniu bibliotecznym, nie wypracowała schematu, który nadałby kierunek prowadzonych prac w zakresie odnotowania opraw. Brak norm regulujących katalogowanie zabytkowych opraw książkowych przyczynia się do pomijania w opisach katalogowych istotnego elementu kodeksu.

W pierwszej części artykułu analizie poddane zostaną dotychczasowe opisy. Następnie zaprezentowana zostanie propozycja opisu, która ukształtowała się w trakcie prac badawczych i uwzględniająca wskazówki autorytetów w tej dziedzinie.

Już w 1951 roku Aleksander Birkenmajer podaje schemat opisów oraz proponuje, aby stał się on podstawą do opracowania „[...] instrukcji do bibliotecznego katalogowania opraw zabytkowych [...]”¹. W 1975 roku Anna Lewicka-Kamińska jako przyczynek do dalszych działań proponuje m.in. opracowywanie katalogów-albumów opraw bibliotek historycznych i archiwów². Dorobek polskich

---

¹ A. Birkenmajer: *W sprawie rejestracji i katalogowania opraw zabytkowych*. W: *Studia nad książką poświęcone pamięci Kazimierza Piekarskiego*. Wrocław 1951, s. 119—121.

² A. Lewicka-Kamińska: *Dzieje oprawy książkowej w Polsce. Stan Badań problematyka i postulaty*. W: *Dawna książka i kultura: materiały z międzynarodowej sesji naukowej z okazji pięćsetlecia sztuki drukarstwa w Polsce*. Red. S. Grzeszczuk, A. Kawecka-Gryczowa. Wrocław 1975.

bibliotek w zakresie prac nad opisem opraw jest raczej niewielki. W dużych księżnicach, gromadzących historyczny księgozbiór, pojawiają się prace przedstawiające wybraną grupę opraw³. Biblioteki klasztorne i kościelne w tym kontekście pozostawione są raczej samym sobie⁴.

Dotychczasowe metody opisu

Jak już wspomniano, do dziś nie przygotowano normy czy też wytycznych do tworzenia opisu. Dlatego też pierwszym krokiem w opracowaniu takiego katalogu powinno być prześledzenie dotychczasowych artykułów i katalogów, które charakteryzują oprawy czy też dotyczą tematu ich opisywania. Obrazują one przestrzeń zainteresowań oraz zmiany, jakie dokonywały się w schemacie opisu. Zmiany te dotyczyły bezpośrednio konkretnych informacji zamieszczanych w opisie. Analizowany materiał przedstawiono w porządku chronologicznym — według daty wydania katalogu.

Artykuł *Zabytkowe oprawy średniowieczne*⁵ został wydrukowany w czasopiśmie wydawanym przez bibliofilów i prezentuje jedenaście średniowiecznych opraw ze zbiorów Muzeum Czartoryskich w Krakowie. Opisując dekorację i symbolikę, stwierdzono, iż badania ikonograficzne są podstawą dla właściwej analizy czasu i miejsca powstania opraw z tegoż okresu. Omówiono techniki stosowane dla opraw, których dekorację wykonano w blasze (przez: trybowanie, odlewanie, żłobikowanie, lutowanie). Każda z opraw została poddana indywidualnej analizie. Schemat opisu przedstawia się następująco:

- informacje bibliograficzne;
- materiał okładziny, np. deska dębowa o wymiarach 312 x 181 mm i grubości 20 mm;
- stan deski, ewentualne ślady po rzemieniach, gwoździe;

³ Wydane do tej pory katalogi zawierają opracowania części zbiorów. Niektóre z nich ukazały się jako publikacje okolicznościowe, np.: *Katalog inkunabułów Biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie*. Oprac. J.M. Marszałska. Tarnów 1997; *Katalog inkunabułów Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu*. Oprac. W. Wydra. Poznań 2002; M. Strutyńska: *Cymelia ze zbiorów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu. Rękopisy, stare druki*. Toruń 1995.

⁴ O braku finansowania ochrony zbiorów zgromadzonych w bibliotekach kościelnych, poza rządowych i prywatnych, w kontekście Narodowego Zasobu Bibliotecznego, pisze E. Stachowska-Musiał: *Ochrona narodowego dziedzictwa piśmienniczego w realiach polskich bibliotek*. W: *Dziedzictwo kulturowe. Zbiory biblioteczne i nowe technologie ich ochrony*. Warszawa 2006, s. 37—54. Natomiast o dokumentacji jako jednym z głównych czynników oceny wartości kulturowej, a co za tym idzie ochrony najcenniejszych zbiorów bibliecznych, pisze M. Wojtczak: *Kryteria wyboru i specyfikacja najcenniejszych zabytków bibliecznych — uwagi konserwatora zabytków*. W: *Dziedzictwo kulturowe. Zbiory biblioteczne i nowe technologie ich ochrony...*, s. 163—169.

⁵ S. Komornicki: *Zabytkowe oprawy średniowieczne. Zbiór Muzeum XX Czartoryskich w Krakowie*. „Exlibris” 1925, z. 7, s. 1—28.

- analiza elementów dekoracyjnych, ich rozmiar, symbolika;
- zastosowana technika dekoracyjna;
- opis całości kompozycji, np. przejrzysta w układzie, a spokojna i poważna w zestawieniu barw;
- czas powstania.

Pochodzący z 1925 roku opis posiada wszelkie podstawowe informacje dotyczące samej oprawy. Zawiera miejsce na krytyczną ocenę kompozycji dekoracyjnej, co jest rzadziej spotykane w opisach z późniejszego okresu. Podaje zastosowane techniki oraz rozmiary oprawy.

Kolejnym zbiorem opisów jest *Katalog Wystawy Pięknej Książki Polskiej*⁶. Składa się on z czterech rozdziałów: rozdział 1 zatytułowany jest *Sto książek w Warszawie*, a przedstawione w nim pozycje posiadają jedynie opis bibliograficzny. Kolejny rozdział — *Oprawy dawne*, zawiera druki pochodzące z XVI—XIX wieku, które znajdują się w bibliotekach warszawskich. Wstęp do rozdziału napisał Kazimierz Piekarski i nosi on tytuł *O superexlibrisie polskim*. Przy wyborze kierowano się oprawą egzemplarza, a przede wszystkim superexlibrisem, wskazującym na pochodzenie książki. Zawiera opisy egzemplarzy w pozycjach od 101 do 180 i nie został uzupełniony o ilustracje. Schemat opisu można przedstawić w następującym układzie:

- opis: opis bibliograficzny;
  - oprawa: lata (wiek), materiał (skóra + złocenia), do kogo należał superexlibris⁷.
- Przykładowe opisy pozycji:

Joannes Aletnstaig: *Vocabularis theologiae*. Hagenau 1517. H. Gran. Folio.

Oprawa: z XVI w. sk. ciel. z wyciskami i superexlibrisem Jana Krasieńskiego, sekretarza królewskiego. B.O.K. 398.

Rozdział *Oprawy Narodowe* zawiera pozycje 181—391, które podzielone zostały według intrologatorów bądź też pracowni. W opisach wskazano także adresy placówek. Gdziekolwiek wymieniony jest właściciel oraz osoba projektująca oprawę. Przykładowe opisy pozycji:

Stefan Demby: *O miłości do książek*.

Oprawa zasadniczej konstrukcji, na prawidłowych ścięgniach, obleczone w skórę kozłową. Tłoczenia ręczne.

Rozdział 4 zawiera opisy wydawnictw polskich towarzystw bibliofilskich oraz egzemplarzy z kolekcji Samuela Tyszkiewicza we Florencji. Rejestruje pozycje o numerach 392—501. Oprawy nie posiadają opisu.

Podsumowując opisy opraw w katalogu, można stwierdzić, że są bardzo powierzchowne. Skupiają się na podaniu danych technicznych oprawy takich, jak materiał, konstrukcja i technika wykonania dekoracji. Nie wspomniano natomiast o wymiarach okładki, pominięto też ocenę dekoracji i motywów zdobniczych.

⁶ *Katalog Wystawy Pięknej Książki Polskiej*. Warszawa 1936.

⁷ Układ schematu powstał na potrzeby pracy.

Rozprawa Aleksandra Birkenmajera pt. *Ocena oprawy Psalterza Floriańskiego*⁸, dotycząca dziejów oprawy ochraniającej *Psalterz Floriański*, została zamieszczona na pierwszych stronach wydania tego utworu z 1939 roku. Opis oprawy, choć zaliczonej przez Birkenmajera do solidnych, ale tuzinkowych, stanowi doskonale uzupełnienie wartości literackiej zabytku polskiej książki rękopiśmiennej, jakim niewątpliwie jest *Psalterz*.

W rozprawie przyjęto założenie, iż opis będzie odbywał się zgodnie z tokiem prac introligatorskich, czyli: uformowania bloku książkowego, przygotowania okładek i połączenia ich z blokiem książkowym oraz ozdobienia okładek i wykończenia oprawy. I tak, kolejno analizowane są karty bloku książkowego, wyliczone składki, określony rodzaj kapitałki. Następnie Birkenmajer opisuje technikę szycia i ilość więzów znajdujących się na grzbiecie książkowym, określa wielkość okładzin i rodzaj drewna, z którego zostały wykonane, prezentuje etapy łączenia bloku książkowego z okładką. Po opisaniu narzędzi wylicza, gdzie i w jakiej liczbie zostały wytłoczone, odnotowuje okucia i klamry, a następnie przechodzi do podania ogólnego sądu i daty wykonania oprawy. Czyni to przez zestawienie omawianej oprawy z dwiema innymi, posiadającymi dekoracje wykonane tym samym radełkiem. Dzięki takiemu porównaniu ustala miejsce i czas właściwy dla powstania opraw. Przyjęta metoda opisu jest rzeczą nową na gruncie literatury polskiej. Umiejętność wnikliwej oceny technicznych i artystycznych cech oprawy w odniesieniu historycznym i artystycznym stanowi o erudycji opisującego i stawia wysoko poprzeczkę katalogującym ten element książki.

W sprawie rejestracji i katalogowania opraw zabytkowych Birkenmajera⁹ stanowi propozycję badacza, dotyczącą poprawności opisu. W połowie XX wieku pojawił się głos Birkenmajera, stanowiący podsumowanie możliwości i sposobów przyjmowanych do katalogowania zabytkowych opraw. Ostatecznie wyróżnia „[...] trzy etapy, przez które kolejno przechodzimy, zajmując się coraz wnikliwiej konkretnym, jednostkowym tworem rzemiosła introligatorskiego: najprostsze jego zarejestrowanie (ograniczające się do sygnatury bibliotecznej, tytułu oprawionego dzieła wraz z jego adresem bibliograficznym, ogólnikowego określenia prawdopodobnego miejsca i czasu powstania oprawy oraz równie ogólnikowego jej scharakteryzowania pod względem jej typu historycznego); dalej obszerniejsze jej skatalogowanie [...]; i wreszcie jego szczegółową monografię”¹⁰. Za przykładem przyjętych dla opisu wspomnianego wyżej *Psalterza Floriańskiego* metod, jest zwolennikiem opisu katalogowego, zgodnego z kolejnością czynności wykonywanych przez introligatora, a tym samym i budową oprawy.

⁸ A. Birkenmajer: *Ocena oprawy „Psalterza Floriańskiego”*. W: *Psalterz Floriański. Łacińsko-polsko-niemiecki*. Lwów 1939, s. 1–15.

⁹ A. Birkenmajer: *W sprawie rejestracji i katalogowania opraw zabytkowych*. W: *Studia nad książką...*

¹⁰ Ibidem, s. 114.

Zaprezentowany przez siebie opis Birkenmajer zostawia do oceny krytyce, zapytując: „czy mój schemat nie mógłby stanowić podstawy dla opracowania polskiej instrukcji do bibliotecznego katalogowania opraw zabytkowych”¹¹. Dodać należy, że ogłoszenie takiej propozycji poprzedzone zostało wieloletnią pracą nad zagadnieniami tegumentologii oraz wymianą poglądów z Kazimierzem Piekarskim i Marianną Jarosławiecką-Gąsiorowską. Pomimo upływu ponad pół wieku, wciąż nie udało się ustalić polskiego schematu opisu katalogowania opraw.

Katalog *Oprawy artystyczne XIII—XVIII w. w zbiorach Czartoryskich w Krakowie*¹² zawiera przegląd zagadnień związanych z artystyczną oprawą książki. Celem katalogu było zaakcentowanie tych kwestii naukowych i technicznych, które wynikały z przedstawionego materiału. Zawarto w nim również krótki rys historyczny dotyczący zdobnictwa opraw. Praca została uzupełniona 36 fotografiami opraw wraz z opisami.

Część ilustrowana pt. *Tablice* zawiera poniższe informacje: „Przypisy na tabliczkach podają w miarę możliwości ścisłego ustalenia następujące dane:

1. Autor, tytuł, miejsce i czas powstania dzieła;
2. Czas i miejsce powstanie oprawy oraz krótki opis (materiał, barwa, ewent. technika), uzupełniając reprodukcję, wraz z niezbędnymi objaśnieniami;
3. Wymiary i numer inwentarza.

Określenie »oprawa współczesna« oznacza, iż powstała ona mniej więcej równocześnie z zawartym w niej dziełem; przy oprawach, do których użyto starszych części, jak też silnie restaurowanych względnie zrekonstruowanych w XIX w., daty podane są tylko przy poszczególnych, niewątpliwie oryginalnych składnikach”¹³.

Przykładowe opisy pozycji:

Okladka niewiadomego pochodzenia, rękopisy; płytka z kości słoniowej (Bizancjum wiek XI); oprawa w ramkę z blachy brązowej (koniec XIV wieku) z półszlachetnymi kamieniami.

182 x 165 mm. Muz. I 1417.

Opisy znajdujące się w katalogu posiadają zwartą konstrukcję, brak jednak analizy artystycznej i estetycznej oprawy.

W kolejnej z omawianych rozpraw pt. *Rzut oka na rozwój oprawy książkowej w Krakowie*¹⁴ autorka przedstawia rozwój rzemiosła introligatorskiego uzupełniony o fotografie i opisy opraw. Anna Lewicka-Kamińska przygotowała jedynie analizy dziewięciu opraw, ale ze względu na fakt, że są zwarte i wyraźnie wyodrębnione od pozostałej części artykułu, warto są przytoczenia.

¹¹ Ibidem, s. 121.

¹² M. Jarosławiecka-Gąsiorowska, M. Wierzbicki: *Oprawy artystyczne XIII—XVIII w. w zbiorach Czartoryskich w Krakowie. Wybór zabytków*. Kraków 1952.

¹³ Ibidem, s. 10.

¹⁴ A. Lewicka-Kamińska: *Rzut oka na rozwój oprawy książkowej w Krakowie*. „Roczniki Biblioteczne” 1972, z. 1—2, s. 49—64.

Przykładowy opis pozycji:

Augustinus S., *Opera omnia* t. 8. Ed. Erasmus Roterodamus. Basel, J. Froben, 1529. 2°. — Aug. 10002.

Oprawa (op r. 1530) w skórę brunatną na cieniutkiej desce, tłocznią złożone. Kompozycja architektoniczna ujęta perspektywicznie z belkowanym portalem i kandelabrowymi kolumnami. W środku superexlibris z herbem Korab, inicjały I L (Jan Łaski mł. 1499—1560), umieszczone w kole z plecionki typu weneckiego. Ponad i poniżej superexlibrisu dwa odbicia główki aniołka w aureoli, w narożach portalu 4 kwiatony. Zwierciadło zamyka arabeskowa bordiura, grzbiet płaski, 5 zwięzów podwójnych, 2 pojedyncze przy kapitałkach szytych wielobarwną nicią, szczątki 4 klamer — po dwie na dłuższym, po jednej — na krótszym obcięciu. Pomniejszenie (wielkość naturalna 395 x 265 x 86 mm).

*Oprawy artystyczne Franciszka Joachima Radziszewskiego*¹⁵ to katalog zawierający opisy opraw, które częściowo są zilustrowane czarno-białymi fotografiami oraz kolorowymi tabelami. Tabela 6 przedstawia fragment księgozbioru ilustrującego grzbiety kilku opraw jednocześnie.

Przykładowe opisy pozycji:

Półskórek ciełący w tonacji zielonej, grzbiet płaski, tłoczenia złotem, płótno, górne obcięcia i wyklejki — marmoryzowane.

Katalog przedstawia twórczość jednego artysty, jego zawartość jest niewielka, a opisy opraw ograniczają się jedynie do informacji o materiałach i sposobie zdobienia.

Katalog *Oprawy polskie*¹⁶ jest najobszerniejszą publikacją, gromadzącą opisy opraw polskich. We wstępie do katalogu wymieniono trzy cele postawione organizowanej wystawie. Pierwszy z nich to prezentacja nie tyle dziejów intrologatorstwa polskiego, ile najpiękniejszych opraw intrologatorskich, drugim było zachęcenie wszystkich zainteresowanych „[...] do podjęcia poważnych studiów nad dziejami polskiej sztuki intrologatorskiej”¹⁷, trzecim: „[...] rozpoczynając szersze badania opraw, ukształtujemy także nowocześniejsze metody opisu, bowiem z pewnej niewystarczalności obecnych w pełni zdajemy sobie sprawę”¹⁸. Ekspozycja zapowiada kolejną wystawę dotyczącą dziejów sztuki intrologatorskiej, jednakże planowana na stulecie pierwszej wystawy tego typu, to jest na rok 1997, nie została zorganizowana. Katalog prezentuje 226 pozycji i stanowi wybór opraw pochodzących z polskich warsztatów.

Materiał uporządkowano chronologicznie i zaprezentowano w obrębie pięciu rozdziałów czasowych, na które podzielono katalog. Zgodnie z zapowiedzią zamieszczoną we wstępie, katalog prezentuje pewnego rodzaju nowatorstwo w opi-

¹⁵ *Oprawy artystyczne Franciszka Joachima Radziszewskiego*. Pomyślał, rysował, wykonał F.J. Radziszewski. III Ogólnopolski Zjazd Bibliofilów w Łodzi 18—20 IX 1987. Łódź 1987 [katalog wystawy].

¹⁶ *Oprawy polskie*. Warszawa 1987.

¹⁷ Ibidem, s. 5.

¹⁸ Ibidem.

sywaniu opraw artystycznych. Dlatego też warto uważnie prześledzić schematy opisów w każdym z rozdziałów. Śledząc opisy zawarte w katalogu, wyróżnić można następujące schematy¹⁹:

Rozdział 1 — *Rękopisy*, obejmuje 15 pozycji (wszystkie z sygnaturą Biblioteki Narodowej).

1. Materiał (deska, rodzaj i kolor skóry), tłoczenia (technika użyta do dekoracji).
2. Miejsce, czas powstania.
3. Kompozycja dekoracyjna, kręgi twórcze okładek. Wyliczone elementy składowe dekoracji, rodzaje tłoków i ewentualne napisy na okładzinie.
4. Elementy uzupełniające oprawę (klamry, zapinki, okucia, metalowe naroża, guzy).
5. Opis grzbietu, ilość zwieżów, kapitałka, brzegi kart (kolor zabarwienia).
6. Opis bibliograficzny.
7. Opis naukowy (kto spisał rękopis, pierwszy właściciel, miejsce powstania, jakie były dzieje rękopisu przez kolejne lata, gdzie był przechowywany).
8. Sygnatura biblioteczna.

Przykładowy opis pozycji:

Biały pergamin z tłoczeniami złożonymi (obecnie mocno wytarte), około 1570 roku. Na obu okładkach bordiura z radełka i pojedynczych tłoków o motywach roślinnych. W polu zwierciadła rozrzucone luźno tłoki o motywach m.in. lilii i owocu granatu, narożniki ornamentalne. Pośrodku zwierciadła przedniej okładki w okrągłej ramie tarcza herbowa podzielona pionowo, w lewej połowie herb Wąż Sforzów, w prawej Orzeł (mocno wytarty). Analogicznie na tylnej okładce herb Pogoń Litewska. Na grzbiecie zdobienia z pojedynczych tłoków, 7 więzów, kapitałka czerwono-żółta. Ślady po 2 parach rzemyków do wiązania. *Regest lustratiei wojewidztw plockiego y mazowieckiego roku bozego M^o D^o LX° IX°*. Rękopis papierowy in folio, kart 358. Czystopis sporządzono prawdopodobnie do osobistego użytku króla Zygmunta Augusta, na co wskazują herby królewskie na oprawie. Później należała do biblioteki Radziwiłłów w Nieświeżu, a następnie do Biblioteki Żałuskich. Z jej zbiorami wywieziona do Petersburga, rewindykowana w latach międzywojennych. BN 3082 (d. sygn. Pol.F.IV. 102).

Rozdział 2 — *Stare druki*, obejmuje pozycje 16—62.

1. Materiał (deska, tektura, skóra jej gatunek i kolor) i rodzaj tłoczenia (ślepe, złożone).
2. Miejsce, kto wykonał oprawę, czas powstania.
3. Kompozycja dekoracyjna okładek (jeśli nie są wykonane w jednakowej tendencji, najpierw przednia, potem tylna), rodzaje tłoków i motywów (jeśli pojawił się herb — wskazanie właściciela).

¹⁹ Schematy zostały stworzone na podstawie analizy kolejnych opisów pozycji katalogowych, tak więc numeracja cyfrowa jest umowna. Schemat w takiej postaci nie występuje w katalogu wydawnym. Pod przyjętym schematem zamieszczono przykładowy opis katalogowy.

4. Elementy uzupełniające oprawę (klamry, naroża, guzy więzadła).
5. Ukształtowanie grzbietu, ilość zwieżów, brzegi kart (kolor zabarwienia) kapi-tałka i jej kolorystyka.
6. * Ewentualna ingerencja konserwatorska²⁰.
7. Rodzaj oprawy (organiczna, zwarta lub wolna; indywidualna, współczesna).
8. Sygnatura lub określenia własności prywatnej.
9. Opis naukowy, kim był introligator, lata funkcjonowania introligatorni, kim był właściciel, dzieje księgozbioru, ewentualna proveniencja odnotowana we-wnątrz bloku książkowego.

Rozdział 3 — *Wiek dziewiętnasty*, obejmuje pozycje 63—135.

1. Materiał (skóra, półskórek, kolor skóry, brak wzmianki z czego wykonana okła-dzina). Rodzaj tłoczenia (ręczne, ślepe, złożone, tłoczenia farbą, kolor).
2. Ukształtowanie grzbietu, wymienione dekoracje i sposób ich wykonania, ilość zwieżów (naturalne, sztuczne), sposób zamieszczenia tytułatury.
3. Okładziny i ich motywy dekoracyjne (tłoczenia ręczne, złożone, wymienione zostają narzędzia, czyli radełko, z którego wykonywano bordiury), odnotowane są napisy widniejące na okładzinach wierzchnich.
4. Rodzaj oprawy, np.: organiczna — grzbiet wolny, zwarty, wklejana, zaciągana/oporkowana, indywidualna, wydawnicza/nakładowa artystyczna, bibliofilska/współczesna, późniejsza.
5. * Sygnatura, dotyczy pracowni introligatorskiej (występuje w pozycjach od 92).
6. Opis bibliograficzny.
7. * Proveniencja (występuje, jeśli pojawiają się exlibrisy, adnotacje dedykacyjne).
8. Sygnatura biblioteczna lub własność prywatna (odnotowanie nazwiska); brak opisu naukowego.

Przykładowy opis pozycji:

Skóra cielęca naturalna; na gładkim grzbiecie podzielonym czterema złotymi li-niami tytuł tłoczony ręcznie złotem oraz ślepe tłoczenie o motywie florystycznym; okładzina przednia i tylna – tłoczenie ręczne ślepe, bordiura radełkiem, w lustrze ozdobnej plakiety; brzegi złożone. Oprawa oporkowana z wolnym grzbieciem, in-dywidualna, współczesna. [Wiszniewski M.] *Pamiętka po dobrym oycu*. Puławy 1830, T. Sierociński Proveniencja — pieczętka kauczukowa na karcie tytułowej „Leleweł Port”.

Własność prywatna — J.W. Gomulicki.

Rozdział 4 — *Lata 1901—1944*, obejmuje pozycje 136—198.

1. Materiał (skóra, pergamin, półskórek łączony z: płótnem, jedwabiem — tylko w poz. 155).
2. Ukształtowanie grzbietu, ilość zwieżów (czy sztuczne), jak ukształtowane i wy-pelnione pola pomiędzy zwieżami, tytułatura, rodzaj tłoczenia.

²⁰ Miejsca, w których nie wszystkie pozycje w rozdziale posiadają adnotacje o takim charak-terze, oznaczono gwiazdką (*).

3. Okładziny, technika dekoracyjna, kompozycja.
  4. * Wyklejki, zdobienie brzegów kart.
  5. Rodzaj oprawy: organiczna, zaciągana, wklejana/grzbiet wolny/oporkowana/indywidualna, nakładowa, wydawnicza/bibliofilska, artystyczna.
  6. * Sygnatura pracowni, intrologatora.
  7. Opis bibliograficzny (opis futerału w pozycji 198).
  8. Proweniencja.
  9. Sygnatura biblioteczna lub własność prywatna; brak opisu naukowego.
- Rozdział 5 pt. *Lata 1946—1986* obejmuje pozycje 199—226.
1. Materiał (płótno, półskórek łączony ze skórą; kolor materiału).
  2. Ukształtowanie grzbietu, dekoracje, ewentualne zwięzy, tytułatura. Tłoczenia i ich rodzaj.
  3. Okładzina, technika dekoracyjna, kompozycja.
  4. * Wyklejki (pozycja 204 odnotowane pudło).
  5. Rodzaj oprawy:
    - oprawa organiczna z grzbietem wolnym/oporkowana/artystyczna/indywidualna, wydawnicza;
    - oprawa maszynowa/obwoluta i co na niej, czym jest projektem.
  6. * Sygnatura pracowni, intrologatora.
  7. Opis bibliograficzny.
  8. * Proweniencja.
  9. Sygnatura biblioteczna lub własność prywatna (odnotowanie nazwiska); brak opisu naukowego.

Przykładowy opis pozycji:

Płótno brązowe „derma”, tłoczone z wyobrażeniem stołu zastawionego do posiłku; na grzbiecie gładkim, wydawca, autor i tytuł złożone; okładzina przednia — w prawym górnym rogu, złożony, ukośnie umieszczony autor i tytuł; okładzina tylna — złożona cena książki. Wszystkie tłoczenia maszynowe, oprawa maszynowa, wydawnicza.

Brillat-Savarin A. *Filozofia smaku*. Warszawa 1977, 20 290 egzemplarzy.

Własność wydawcy.

Różnice wynikające z budowy opisu w kolejnych rozdziałach, wydają się logiczne. Każdy z rozdziałów dotyczy określonego przedziału czasowego, na przestrzeni którego technika wykonania, stosowane materiały i dekoracja występująca na oprawie ulegały zmianom wynikającym z prądów i tendencji zdobniczych. Toteż schemat, budowa opisu, przybiera formę mieszczącą składowe charakterystyczne dla danego okresu. Opis naukowy zamieszczony dla pozycji katalogowych w rozdziale 1 i 2, z racji odległego czasu powstania opraw, podnosi wartość opracowania, podając informacje, których ustalenie bez odpowiedniego warsztatu naukowego nie jest możliwe. Analizując kolejno schematy opisów, jak i same pozycje, dostrzec można różnice będące skutkiem zmian ma-

teriałowych, stosowanych technik dekoracyjnych i narzędzi. Drewniana deska, pierwotnie wykorzystywana na okładzinę, już w rozdziale *Stare druki*, miejscami zostaje zastąpiona okładzinami tekturowymi. W omówieniach w trzecim rozdziale nie pojawiają się guzy, a klamry — na 73 pozycje w tym rozdziale — występują tylko trzykrotnie. Obserwujemy, jak stopniowo dekoracja zaczyna wypełniać grzbiet okładki, co było uwarunkowane zmianami w pozycji przechowywania książek. Następują zmiany w układzie samego schematu. Odnotowanie miejsca powstania oprawy, na początku, jak w rozdziale 1 i 2, w kolejnych rozdziałach przenosi się przed opis bibliograficzny. Od rozdziału 3 pojawiają się informacje dotyczące proveniencji.

Istotnym brakiem, jak na katalog takiej miary, jest pominięcie wymiarów okładki książkowej. Podając rzeczywistą wielkość oprawy, zapewniłoby się czytelnikowi pełną informację. Wiadomo przecież, że formaty kodeksów na przestrzeni wieków bardzo się od siebie różniły. Sam rozmiar okładziny mówi o ilości i wielkości zdobień, jakie mogła na sobie pomieścić oprawa.

Kolejnym z omawianych wydawnictw jest album *Oprawy zabytkowe i artystyczne XII—XIX wieku w zbiorach Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk*²¹. Zawiera on opis ponad siedemdziesięciu opraw znajdujących się w zbiorach gdańskich²². Zebrany materiał odnosi się do gromadzonych przez blisko czterysta lat zbiorów, ilustrujących nie tylko dorobek warsztatów gdańskich, ale i introligatorstwo innych miast europejskich. Uwarunkowania historyczne miasta oraz jego pozycja handlowa, pozwalały na szeroki kontakt i podróże ludzi współuczestniczących w wymianie kulturowej. Książka, będąca częstym atrybutem podróży, odnalazła swoje miejsce i zadomowiła się w Gdańsku.

Album posiada układ chronologiczny. Prezentowane opisy zawierają tłumaczenia angielskojęzyczne i posiadają zwartą konstrukcję. Rozpoczyna się fotografią (czarno-biała lub kolorowa), przy czym niektóre z opraw mają dodatkową fotografię, eksponującą konkretny szczegół. Po zapoznaniu się z albumem wyłonił się następujący porządek przyjęty dla opisów opraw:

1. Fotografia.
2. Typ oprawy, styl, np.: oprawa barokowa, koronkowa, srebrna itp.
3. Wiek, czas powstania.
4. Materiał, z którego wykonano okładkę, kolor.
5. Technika dekoracyjna.
6. Opis kompozycji dekoracyjnej, wyjaśnienie alegorii ilustrujących okładkę.
7. Elementy uzupełniające oprawę.
8. Miejsce wykonania oprawy, introligator.
9. Sygnatura.

²¹ E. Ogonowska: *Oprawy zabytkowe i artystyczne XII—XIX wieku w zbiorach Biblioteki Gdańskiej Polskiej Akademii Nauk*. Gdańsk 1993.

²² W albumie występują opisy kilku jednakowo oprawionych książek.

10. Wymiary oprawy.

11. *Informacja o pochodzeniu książki, czasem też księgozbiornicze, do którego należała.

Przykładowy opis pozycji:

Oprawa średniowieczna płaszczowa, XIII w.: deska, skóra cielęca oraz dodatkowe pokrycie ze skóry miękkiej, obszerniejszej niż powierzchnia książki. Rzemienne klamry.

Sygn. Ms Mar f 275.

185 x 285 mm

W opisach brak tytułatury dzieła chronionego przez oprawę. Całość kompozycji katalogu jest przejrzysta i czytelna, co daje możliwość swobodnego poruszania się po katalogu i odczytywania informacji.

Kolejnym wartym omówienia jest katalog *Srebrne oprawy książkowe ze zbiorów w Polsce*²³. „*Srebrne oprawy książkowe ze zbiorów w Polsce* to pierwsza wystawa opraw pokrytych blachą srebrną lub posrebrzaną. Nie uwzględnia ona opraw dekorowanych metalami tylko częściowo, np. aplikacjami, okuciami, klamrami, a także odmiennych w formie całościowych opraw srebrnych na zwoje hebrajskie”²⁴. Materiał do katalogu zebrano w wyniku przeprowadzonych kwerend w ponad 60 instytucjach. Katalog prezentuje jedynie część zgromadzonego materiału, czyli 50 opisanych opraw. Tylko niektóre z opraw przedstawione zostały na ilustracjach. We wstępie odniesiono się do sposobów montowania srebrnych opraw i tendencji dekoracyjnych w tymże stylu. Wiedza z zakresu luksusowych opraw, do których zalicza się srebrne oprawy, przedstawiona została przez Barbarę Tuchołka-Włodarską, która przybliżyła słabo opracowane zagadnienie działalności złotniczej na gruncie introligatorskim.

Schemat opisu prezentuje się następująco:

1. Złotnik; imię i nazwisko, lata życia, ewentualne miejsca pobytu i pracy.
2. Data powstania oprawy.
3. Miejsce.
4. Wymiary w mm.
5. Materiał i technika dekoracji (np. repusowanie, odlewianie, grawerowanie, groszkowanie, złocenie).
6. Znak złotniczy.
7. Opis oprawy, układ motywów, opisane postacie, sceny.
8. Stan oprawy.
9. Zawartość woluminu.
10. Miejsce przechowywania, sygnatura biblioteczna; czasem rozwinięta informacja, gdzie i przez kogo oprawa została nabyta.

²³ *Srebrne oprawy książkowe ze zbiorów w Polsce*. Red. J.M. Krzemiński, B. Tuchołka-Włodarska. Gdańsk 1996.

²⁴ Ibidem, s. 9.

11. Dzieje oprawy, historia jej przechowywania, ewentualne przeróbki.
12. Literatura wykorzystana do stworzenia opisu.
13. Imię i nazwisko autora opisu katalogowego.

Schemat podzielono na odrębne pola, przez co jest czytelny i przejrzysty. W opisie występuje pozycja odnosząca się do dziejów oprawy, historii jej przechowywania oraz ewentualnych przeróbek. Fakt ten należy wyraźnie podkreślić, ponieważ nie zawsze istnieje możliwość pozyskania, czy też właściwego odczytania tych informacji. Zwykle pokrywa się to z szerokimi umiejętnościami katalogującego.

Katalog *Introligatorstwo warszawskie* powstał przy okazji wystawy prezentowanej pod tą samą nazwą²⁵. Katalog obejmuje oprawy pochodzące z różnych epok. Omawiane obiekty przedstawione są na kolorowych fotografiach, a schemat opisu przedstawia się następująco²⁶:

1. Opis bibliograficzny.
2. Materiał, z którego wykonano oprawę.
3. Motyw dekoracyjny okładzin i grzbietu.
4. Pozostałe elementy: wyklejki, obcięcia brzegów kary.
5. Sygnatura.

Uzupełnienie katalogu stanowi materiał z sesji naukowej²⁷. Na ostatnich stronach opracowania zamieszczono fotografie opraw, którym towarzyszą skromne opisy.

Arkadiusz Wagner w artykule *Oprawy druków z księgozbioru Andrzeja Opalińskiego (1540—1593) w zbiorach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk*²⁸ scharakteryzował dwa obiekty. Rozpoczyna od analizy formalno-stylistycznej, w ramach której dokonuje opisu materiału wykorzystanego na okładki, by kolejno omówić przestrzeń skórzaną okładzin, na których widnieją motywy dekoracyjne. Charakteryzowane są dekory, wraz z podaniem rozmiaru narzędzi, którymi wykonano zdobienie, a następnie odniesiono badane oprawy do pozostałych obiektów pochodzących z księgozbioru Opalińskiego. Omawiane oprawy przedstawione zostały na tle polskiego i europejskiego introligatorstwa tamtego okresu. W dalszej części pracy autor podjął próbę ustalenia miejsca i czasu ich powstania. Artykuł nie ma charakteru katalogu, jest jednak pracą omawiającą oprawy powstałe przed wiekami. W ostatnim czasie powstało niewiele takich prac. Opis opraw można odnieść do propozycji Birkenmajera²⁹, czyli tworzenia

²⁵ Wystawa zorganizowana w roku jubileuszu 25-lecia Muzeum Drukarstwa Warszawskiego. *Introligatorstwo warszawskie*. Warszawa 2005.

²⁶ Schemat stworzono na potrzeby pracy.

²⁷ *Introligatorstwo warszawskie...*

²⁸ A. Wagner: *Oprawy druków z księgozbioru Andrzeja Opalińskiego (1540—1593) w zbiorach Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk*. W: „Acta Universitatis Nicolai Copernici”. Bibliologia T. 5. Toruń 2006.

²⁹ A. Birkenmajer: *W sprawie rejestracji...*, s. 114.

ich monografii. Wagner jest również autorem artykułu, ukazującego warsztat telementologa³⁰.

W artykule *Rejestracja i katalogowanie opraw książkowych. Wykorzystanie nowych narzędzi i technik komputerowych*³¹ przedstawiono zaawansowanie polskich instytucji w proces opisywania opraw.

*Baza danych opraw Biblioteki Brytyjskiej*³² to elektroniczna baza danych The British Library, która stanowi przykład wykorzystania nowoczesnych narzędzi dla odnotowania i prezentacji opraw książkowych. Czołowa kolekcja, jak określają zbiory Biblioteki Brytyjskiej twórcy bazy, stanowi dobry przykład do prezentacji historii introligatorstwa. Atutem bazy są fotografie ilustrujące opisane oprawy. Pierwotnie baza dostępna była jedynie w bibliotece, obecnie można z niej korzystać bez ograniczeń za pośrednictwem Internetu. Pod koniec 2007 roku odnotowano w bazie ponad 5 000 obiektów. Przeszukiwanie bazy może odbywać się na kilka sposobów: przez galerię, prezentującą jednorazowo 50 wybranych losowo rekordów, których zmiana następuje przez reselekcję, przez słowa kluczowe, wyszukiwanie proste i wyszukiwanie zaawansowane. Wyszukiwanie proste daje możliwość poszukiwań za pomocą 8 kryteriów wyszukiwawczych, wraz z podanymi pełnymi listami możliwych haseł. Wyszukiwanie zaawansowane posiada 9 dróg wyszukiwawczych, a kryteria wyszukiwania prostego uzupełniono o wyszukiwanie przez wiek, w którym powstała oprawa.

Rekordy opisanych opraw przybierają następujący układ:

1. Barwna fotografia.
2. Sygnatura biblioteczna.
3. Wykonanie oprawy:
  - kraj;
  - czas powstania;
  - materiał pokrywający okładkę;
  - kolor;
  - technika dekoracyjna;
  - styl;
  - brzegi kart;
  - introligator;
  - znak własnościowy;
  - autor;
  - tytuł;
  - miejsce wydania;

³⁰ A. Wagner: *Historyczno-artystyczny warsztat historyka książki w badaniach nad nowożytnym introligatorstwem*. W: *Bibliologia SBP Nauka — Dydaktyka — Praktyka*. Warszawa 2007, s. 109—119.

³¹ A. Biały: *Rejestracja i katalogowanie opraw książkowych. Wykorzystanie nowych narzędzi i technik komputerowych*. Dostępny w Internecie: <http://www.ebib.info/2007/91/a.php?bialy>. [Data dostępu: 10.07.2008].

³² Baza dostępna w Internecie: <http://www.bl.uk/catalogues/bookbindings/>.

- data wydania;
- notatka [zawiera informacje naukowo-historyczne].

Zaletą bazy są bardzo dobrej jakości zdjęcia, pozwalające na dokładną i szczegółową ocenę oprawy. Opcja powiększenia fotografii pozwala dostrzec drobne elementy dekoracji. Walorem jest również możliwość jednoczesnego otworzenia kilku rekordów w celu wzajemnego porównania poszczególnych opraw, technik zdobniczych itp. Nie bez znaczenia są dostępność bazy i szerokie możliwości przeszukiwania. Galeria stanowi ciekawe źródło poznania dla miłośników podziwiających piękno książki, czy też szukających wzorów i inspiracji zdobniczych. Szkoda jednak, że w rekordach nie zamieszczono wymiarów poszczególnych opraw. Odniesieniem jest, co prawda, linijka zamieszczona na fotografii, jednak nie stanowi to pełnej informacji o formacie dzieła. Być może wynika to z różnych jednostek miary przyjętych i stosowanych w różnych krajach. Na samej linijce widnieje podwójna skala podana w milimetrach i calach.

Propozycja schematu opisu opraw książkowych

Tworząc katalog, należy sobie odpowiedzieć na pytanie: jaka potrzeba skłania nas do stworzenia katalogu i kto będzie z niego korzystał? Czy jest to centralny rejestr cennych opraw, już z założenia mający naukowe podłoże, czy też album wzorów i piękniejszych okazów, w którym wystarczy tylko wzmiankować pewne informacje.

Analizując kolejne opisy, spoglądając na zagadnienia z punktu widzenia zawodu introligatora i bibliotekoznawcy, można zaproponować następujący opis dla odnotowania opraw książkowych:

- I. Fotografia
- II. Opis oprawy
  1. Wiek, czas powstania oprawy.
  2. Miejsce wykonania oprawy.
  3. Introligator.
  4. Typologia introligatorska.
  5. Materiał, z którego wykonano okładkę, kolor.
  6. Technika dekoracyjna.
  7. Opis kompozycji dekoracyjnej, wyjaśnienie symboliki ilustrującej okładkę.
  8. Pozostałe elementy oprawy.
  9. Wymiary oprawy w cm.
  10. Stan oprawy.
  11. Zawartość woluminu, opis bibliograficzny.
  12. Sygnatura.
  13. Dzieje oprawy.

Katalogowanie opraw w polskich księżnicach dalekie jest od zaawansowania Biblioteki Brytyjskiej. Biblioteki polskie nie posiadają norm ani wytycznych do wykonywania prac opisujących oprawy. Trudno też mówić o normach, gdy bada się dzieła sztuki, jakimi są oprawy artystyczne. To właśnie brakiem norm wyróżniają się one od tego, co standardowe i przeciętne. Jednakże sama konieczność odnotowania ich obecności w księgozbiorze wydaje się bezdyskusyjna.

Biblioteka Narodowa, jako centralna biblioteka narodowa, nie tylko nie opracowała wskazówek dotyczących metody opisywania³³, ale nie ma również planów przygotowania takich zaleceń. W wielu krajach europejskich panuje swoboda w tworzeniu takich opisów. Biblioteka Narodowa nie posiada również odrębnego katalogu rejestrującego oprawy. Cenniejsze z nich posiadają szkice monograficzne, gromadzone i spisywane podczas wieloletniej pracy bibliotekarzy i naukowców. Część z nich zostało poddane analizie w pierwszym rozdziale katalogu *Oprawy polskie*³⁴.

Przedstawione wyżej opisy, choć opracowane w celu przekazywania informacji dotyczących oprawy, tworzone były w różnych okolicznościach i z różnym przeznaczeniem. Zaprezentowane przykłady przywołano w układzie chronologicznym — według daty opracowania publikacji³⁵. Dzięki temu łatwiej zaobserwować, jakim zmianom ulegał sposób ich przygotowania. Z biegiem czasu opis stawał się obszerniejszy i pełniejszy. Katalog *Oprawy polskie* prezentuje oprawy pochodzące z najdłuższego przedziału czasu. Powstały na potrzeby wystawy, ale pod patronatem państwowej placówki, to jest Biblioteki Narodowej, katalog dostosowywał opisy do czasu powstania oprawy, tym samym uwzględniał zmienne cechy materiałowe i dekoracyjne sztuki introligatorskiej. Okładki z XIX i XX wieku nie posiadają już tak bogatych w detale opisów, gdyż same nie posiadały ich tak wiele i mimo swych artystycznych cech, w dużej mierze są uboższe od tych XVI- i XVIII-wiecznych okładek.

Analizując budowę i porządek opisu, dostrzec można różnice w sposobie wyrażenia. Początkowo opis był zwarty, przedstawiony w obrębie wiersza, natomiast w katalogach: *Srebrne oprawy książkowe ze zbiorów w Polsce* i *The British Library* poszczególne informacje pojawiają się w odrębnych polach. Birkenmajer proponował tworzenie monografii dla danej oprawy. Pamiętać należy jednak, że opisy dotyczą opraw artystycznych bądź też zabytkowych. Dochodzenie introligatora czy ustalenie miejsca powstania okładki ma często charakter daleko idących po-

³³ Podane informacje pochodzą z rozmów telefonicznych oraz spotkań przeprowadzonych na potrzeby pracy z Marią Bryndą z Zakładu Starych Druków Biblioteki Narodowej.

³⁴ *Oprawy polskie*. Warszawa 1987.

³⁵ W pracy nie uwzględniono katalogów: *Katalog Wystawy Introligatorskiej* (Warszawa 1897) oraz wymienianego przez Bukowską *Pięć wieków drukarstwa warszawskiego* (oprac. M. Rulikowski. Warszawa 1922). Publikacja *Wystawa książki urządzona staraniem TMK w Krakowie w sali raclawickiej Muzeum Narodowego czerwiec—lipiec 1925* (Kraków 1925) nie zawiera opisów opraw.

szukiwać, porównać oraz analiz. Uwzględnienie historii przechowywania czy innych informacji dotyczących dziejów oprawy sprawia, iż rodzi się pytanie: jak obszerne mogą być opisy? Prawdopodobnie na tyle obszerne, aby prezentowały całość zagadnień związanych z okładką i poniekąd na tyle, na ile pozwala miejsce w katalogu. Zaleta katalogów elektronicznych polega na tym, że są one często bazami danych, w których kilka zdań mniej lub więcej nie ma takiego znaczenia jak w przypadku albumów drukowanych. Ponadto poszczególne pola można uzupełniać w późniejszym czasie, po uzyskaniu bądź też potwierdzeniu odpowiedniej wiedzy. Tworząc elektroniczną bazę opraw, można zaproponować dokonanie bardziej szczegółowego podziału opisu, np. oddzielenie informacji o materiale i kolorze, co przełoży się na szersze możliwości formułowania zapytania w procesie przeszukiwania bazy, jeśli katalog będzie opracowany również w formie elektronicznej. Zdaję sobie sprawę, że wypełnienie wszystkich pól w zaproponowanym opisie nie jest zadaniem łatwym. Katalogujący powinien wykazać się nie tylko wiedzą z zakresu historii książki, ale i historii sztuki, rozwoju prądów dekoracyjnych i ewolucji narzędzi, historii danego księgozbioru oraz orientacji w dziedzinie materiałoznawstwa i wielu nauk tu niewymienionych, a przede wszystkim obyciem i doświadczeniem zdobytym w czasie obcowania z artystycznymi oprawami książkowymi.

Агнешка Бялы

ОПИСАНИЕ И КАТАЛОГИЗАЦИЯ СТАРИННЫХ КНИЖНЫХ ПЕРЕПЛЕТОВ — ОБЗОР СУЩЕСТВУЮЩИХ МЕТОДОВ

Резюме

В работе представлена проблема описания и каталогизации книжных переплетов. Библиотеки, в книгохранилищах которых находятся ценные собрания, делают доступными только библиографические данные, не учитывая информации об обложках. Сами обложки бывают объектами исследований, благодаря неповторимости и художественным достоинствам переплетов. Одной из причин таких упущений является отсутствие указаний, согласно которым можно было бы совершать соответствующее описание обложек. В первой части статьи сделан анализ существующих методов описания, опираясь на каталоги переплетов, изданные в Польше. Больше всего внимания посвящено каталогу выставки *Польские переплеты*, в котором подробно рассматриваются переплеты рукописей, старых изданий, а также изданий XIX и XX веков. В рассуждениях была учтена электронная база переплетов Британской библиотеки. Автор также сравнивает элементы описаний, принятых в отдельных каталогах. Далее в статье представляется предложение описания, которое сформировалось во время исследовательской работы с учетом указаний авторитетов в этой области. В конечном итоге принята схема с подразделением на две части: фотография и описание переплета (1. Возраст, время создания переплета; 2. Место создания переплета; 3. Переплетчик;

4. Переплетная типология; 5. Материал, из которого сделан переплет, цвет; 6. Декоративная техника; 7. Описание декоративной композиции; 8. Остальные элементы переплета; 9. Размеры переплета; 10. Состояние переплета 11. Содержание тома, библиографическое описание 12. Шифр; 13. История переплета).

Agnieszka Biały

A DESCRIPTION AND CATALOGUE OF HISTORIC BOOK COVERS —
AN OVERVIEW OF THE METHODS TO DATE

Summary

The work presents the problem of describing and catalogising book covers. Libraries gathering in their stores precious collections reveal only bibliographic data, excluding information on covers. The covers alone tend to be the objects of studies because of uniqueness and artistic values of covers. One of the reasons of such negligence is the lack of guidelines according to which it would be possible to make appropriate cover descriptions. In the first part of the article the analysis of the already used description methods was made, on the basis of the cover catalogues printed in Poland. Most of the onus fell on the catalogue of the exhibition *Oprawy polskie* in which the covers of manuscripts, old prints and prints from the 19th and 20th centuries were thoroughly described. The considerations took into account the electronic database of the British Library covers. The article also compares the elements of descriptions accepted in particular catalogues. Next, the description proposal shaped in the course of research work with the guidelines of the authorities in this field was presented. Finally, the scheme division into two parts: photography and cover description was accepted. (1. Year, time of cover design; 2. Place of cover design, 3. Bookbinder, 4. Bookbinding typology, 5. Cover material, colour, 6. Decorative technique, 7. Description of decorative composition. 8. Remaining cover elements, 9. Size in cm. 10. Cover condition, 11. Content of volume, bibliographic description, 12. Signature, 13. Cover history).